



LUND UNIVERSITY

Review of Jonas Monié Nordin, "Mellan medeltid och modernitet. En introduktion till historisk arkeologi från högmedeltiden till idag" (2021)

Wienberg, Jes

Published in:
Fornvännen

2023

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Wienberg, J. (2023). Review of Jonas Monié Nordin, "Mellan medeltid och modernitet. En introduktion till historisk arkeologi från högmedeltiden till idag" (2021). *Fornvännen*, 118(1), 69-71.

Total number of authors:
1

Creative Commons License:
Annan

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

av kopparlegeringar. Dessa hantverksprocesser definieras här genom behovet av specialiserad kunskap men också av att hantverk med dessa metaller ofta utförs i samarbete med andra hantverkare.

Crafts and social networks är en utmärkt bok och ger en god ingång till olika hantverk under vikingatiden och de akademiska diskussionerna om dessa. Bredden av olika hantverk och fallstudier från ett stort område gör boken till en värdefull källa av studier i ämnet under lång tid framöver. Det är ett tydligt fokus på hantverken i den urbana miljön, naturligt med hänseende till bokens titel och det bakomliggande projektet. Det som dock saknas är en diskussion om att hantverk var en betydande del även i andra miljöer än de urbana. Det nämns i vissa diskussioner men det finns ingen större jämförelse mellan hantverk i olika miljöer och ger känslan att hantverk var något som bara utfördes i urbana kontexter. Frågor om hur hantverk från de tidiga städerna skiljer sig från hantverk i andra miljöer saknas nästan helt.

Bokens andra tema, nätverk, kommer inte alls fram lika tydligt. Det är en central del av Ashbys och Sindbæks inledning och de kortare inledningarna till bokens tematiska delar, men i forskningsartiklarna är diskussionen om nätverk inte en lika stor del. Penelope Walton Rogers två artiklar utgör ett undantag. Det är synd, för identifikation av nätverk var en central del av det föreliggande projektet och en viktig föresats med denna volym. Det hade varit intressant att se lite av de slutsatserna i den här bredare framställningen.

Boken fokuserar i synnerhet på material och fallstudier från de brittiska öarna och västra Skandinavien. Mycket på grund av de forskare som deltagit i det bakomliggande projektet men också eftersom vi från dessa områden har flera välstuderade urbana kontexter. Framför allt är det material från vikingatida York som behandlas. Visserligen nämns material från Birka och andra platser i östra Skandinavien, men det skulle ha varit intressant att se en artikel som behandlat materialet i mer detalj. Callmers artikel om kamtillverkning fokuserar förvisso på södra och östra Skandinavien och Baltikum, men hans artikel är allt för allmänt hållen och ger lite in-

formation om de processer som ska vara bokens fokus. Att så många av fallstudierna är från det brittiska området ger också en missvisande bild. Urbaniseringen startade i Storbritannien tidigare än i Skandinavien och när vikingarna nådde de brittiska öarna fanns redan flera exempel på urbana miljöer. Detta leder till en följdfråga. Är den utveckling som ritas upp i *Crafts and social networks* typisk för vikingatida städer eller mer kopplad till tidig stadsutveckling i allmänhet? Det skulle därför ha varit intressant att se exempel från andra urbana kontexter i norra Europa under tidsperioden.

Daniel Sahlén

Stockholms läns museum
Region Stockholm, Kulturförvaltningen
Box 38 204, SE-100 64 Stockholm
daniel.sahlen@regionstockholm.se

Jonas Monié Nordin, *Mellan medeltid och modernitet: En introduktion till historisk arkeologi från högmedeltiden till idag*. Lund 2021. 378 s. ISBN 978-91-44-12878-8.

Alla böcker kan fungera som läroböcker i betydelsen att läsaren kan lära sig något. Men med läroböcker menas normalt böcker som är författade för att användas i undervisningen. Större och väl etablerade ämnen i skolan eller i högre utbildning är vana med att det självklart finns läroböcker, således även arkeologi, historia och konstvetenskap, men under lång tid fanns det inte sådana för ämnet medeltidsarkeologi eller dess arvtagare historisk arkeologi. Det krävs en villig författare och ett villigt förlag som tänker på försäljning och ekonomi, alltså en rimligt stor grupp potentiella köpare.

På 1980-talet utgavs en hel rad av nationella medeltidsarkeologiska läroböcker (eller handböcker som de också kallas). Först ut var Helen Clarke med *The Archaeology of Medieval England* (1984). Sedan följde åtskilliga – John Steane för England och Wales (1985), Terry B. Barry för Irland (1987), Günter Fehring för Tyskland (1987; engelsk utg. 1991), Niels-Knud Liebgott för Danmark (1989) och en senkomling, Øystein Ekroll för Norge (2006). Gemensamt för flertalet av

dessa läroböcker är att de är uppbyggda utifrån en tematisering och kapitelindelning som speglar den medeltida ståndsläran, alltså samtidens kyrkliga ideologi – landsbygd och städer, kyrkor och borgar (jfr. Hans Andersson i reflexion och recension i *Fornvännen* 1994).

Det var även en strävan under 1990-talet och framåt att få till ett europeiskt samarbete mellan lärare i medeltidsarkeologi, vilket ledde fram till *The Archaeology of Medieval Europe*, 1–2 (2007–2011). Dessa voluminösa läroböcker rymmer med nödvändighet bidrag av många författare och får därmed karaktären av konferenspublikation eller antologi, lite spretiga i val av exempel och till sin kvalitet. Och det har blivit historiska översikter – var kommer medeltidsarkeologin ifrån och vart är den på väg – Christopher Gerald, *Medieval Archaeology: Understanding traditions and contemporary approaches* (2003) och Mette Svart Kristiansen, Else Roesdahl & James Graham-Campbell, *Medieval Archaeology in Scandinavia and Beyond* (2015).

Medeltidsarkeologin hade sedan 1980-talet blivit så väletablerad att det var möjligt att skriva läroböcker om den, men samtidigt pågick inom ämnet en rörelse bort från medeltiden som avgränsning, en strävan efter att bredda ämnet till en historisk arkeologi.

I praxis har Anders Andréns *Mellan ting och text: En introduktion till de historiska arkeologierna* (1997; engelsk utg. 1998) länge fungerat som en lärobok. Här definieras historisk arkeologi i mötet mellan just ting och text, i princip all arkeologi i tider och samhällen som använder skrift. Som en plädering för den historiska arkeologin är den en relativt avancerad metodbok, alltså inte helt lätt att sätta i händerna på nya grundstudenter, därtill slutsåld. Vidare har det hänt mycket sedan 1990-talet, inte minst inom den arkeologiska forskningen av den tidigmoderna och moderna tiden.

Det finns ett antal läroböcker eller metodiska böcker författade inom den anglo-amerikanska världen – t.ex. John Moreland, *Archaeology and Text* (2001), Dan Hicks & Mary C Beaudry (eds.), *The Cambridge Companion to Historical Archaeology* (2006), Barbara J. Little, *Historical Archaeology: Why the past matters* (2007) och Mark P. Leone, *Critical Historical Archaeology* (2010).

Men då historisk arkeologi i Norden inspirerats av Andréns bok och definieras och praktiseras från järnåldern till idag, medan den i den anglo-amerikanska världen betraktas som en eftermedeltida arkeologi från och med år 1500, efter Christopher Columbus "upptäckt av Amerika", är dessa läroböcker inte omedelbart användbara.

Efter att medeltidsarkeologi i Lund hade breddats till en historisk arkeologi 2005 var det till att kollektivt författa en lärobok i ämnet, men det strandade. Det är därför glädjande när nu en lärobok i historisk arkeologi ändå ser dagens ljus i Sverige under en pandemi.

Mellan medeltid och modernitet är författad av Jonas Monié Nordin, som har varit aktiv som lärare i Lund, Stockholm och Uppsala. Och sedan avhandlingen om Dalarna i senmedeltiden (2005) har han författat en guidebok om Dalarna och Västmanland (2009), varit medredaktör för en bok om modernitetens materialitet (2010) och om skandinavisk kolonialism och modernitet (2013) samt skrivit en bok om Skandinavien utifrån ett globalt historiskt-arkeologiskt perspektiv (2020). Förutsättningarna för att skriva en lärobok är således goda, och Studentlitteratur har varit villigt att som förlag ge ut boken.

Läroboken är lättläst, välskriven, informativ och välillustrerad, med äldre bilder i svartvitt och nyare i färg. Tio huvudkapitel inramas av Förord och Inledning i början och mot slutet av Slutord, Förkortningar, Referenser och Register. Huvudkapitlen är: 1) Arkeologi, historisk arkeologi och historia; 2) Den historiska arkeologins historia; 3) Kartor, konst och historiska källor; 4) Från lera och sand, till kärl och härd; 5) Det bebodda rummet – hus och hem i det medeltida och tidigmoderna samhället; 6) De urbana scenerna – stadsarkeologins erfarenheter och möjligheter; 7) Industri och produktion – industrialiseringen i norr; 8) Maritima rum – vrak, skatter, kuster och hamnar; 9) Religiösa sfärer, andlig tro och rituell praktik; 10) Döden, livet och våldet. Nämnas kan också att det finns faktarutor för ¹⁴C-metoden, numismatik och dendrokronologi.

Där medeltidsarkeologin i början mest var en sydskandinavisk angelägenhet, dvs. fokuserade på Skåneland och enbart gradvis vidgades till att omfatta Sverige och Norden, lever Nordin

nu upp till sin egen kritik av den metodiska nationalismen, alltså att det finns en tendens till att tolka den materiella kulturen i ett avgränsat nationellt perspektiv. Ambitionen är att ha ett nordiskt perspektiv, med globala utblickar där det är relevant. Kapitelindelningen anger ett synsätt som bryter med den medeltida ståndsläran. Det finns uppfriskande nya exempel, från Johannes Schefferus museum i Uppsala (s. 34f), ett förslag till Arjeplogs stadsplan (s. 188ff), Silbojokks silverbruk (s. 210ff) och Carolusborg (s. 287f) till Wrangelska gravkoret i Skoklosters kyrka (s. 312f). Nordin har självklart fört in sina egna erfarenheter och intressen i texten. Och det är roligt att notera, att där Erik Cinthio identifierade den första medeltidsarkeologen i Carl Georg Brunius i Skåne på 1800-talet, Hans Andersson i Peter Härnqvist i Västergötland på 1700-talet och undertecknad i Olof Rudbeck i Uppland på 1600-talet, där brädar Nordin oss alla med att peka på Helena, kejsar Konstantin den stores moder, och hennes utgrävningar på Golgata i Jerusalem år 324 (s. 31f) – den första historiska arkeologen!

Även vissa kritiska kommentarer kan nämnas. Huvudinvändningen gäller avgränsningen. Nordin skriver, att historisk arkeologi i Sverige antingen används brett om det arkeologiska studiet av alla perioder med skrift eller om arkeologi i senmedeltiden och tidig modern tid (s. 22), men det är i alla fall inte så det praktiseras i Lund, vilket författaren är medveten om. Av samma anledning kan Nordins lärobok här inte fungera som Läroboken med stort L; därtill saknas något om den yngre järnåldern, vikingatiden och den tidiga medeltiden, så boken kan enbart utgöra ett viktigt komplement till annan litteratur. Här ligger Nordin för nära ett anglo-amerikansk tänkande, som får stort inflytande tack vare en språklig dominans med ursprung i ett kolonialt förflutet, som Nordin annars är kritisk till. Sedan kan undertecknad tycka, att det religiösa är mycket nedtonat, lite för mycket för att det ska vara möjligt att för-

stå sig på epoken, men det är kanske hälsosamt som omväxling. Möjligen har inte torpen fått tillräcklig uppmärksamhet. Inom fältet pågår historisk-arkeologisk forskning sedan gränsen för fornlämningar i Sverige 2014 flyttades fram till 1850. Och det är bra med faktarutor, men kanske skulle det även behövas rutor avseende exempelvis sigill/diplom, byggnadsarkeologi, samtidsarkeologi samt DNA/strontium.

För övrigt anger bokens huvudtitel att den handlar om tiden mellan medeltiden och moderniteten, dvs. egentligen om tidig modern tid 1500–1800. Undertiteln däremot annonserar att boken handlar om tiden från högmedeltid till idag. I baksidestexten nämns en period av 700 år, inne i boken 700–800 år (s. 14). Men i realiteten handlar boken om högmedeltid till och med tidigmodern tid, alltså från mitten av 1300-talet med digerdöden och agrarkrisen och fram till ca 1800.

Har studenterna synpunkter? Hittills har jag enbart hört att boken uppfattas som bra, men dyr. Och sedan har kommentarer hörts om att den inte finns tillgänglig digitalt, vilket en ny generation av studenter förväntar sig. Förlaget borde även kunna förmedla denna och liknande litteratur som e-böcker.

Avslutningsvis, Nordins bok *Mellan medeltid och modernitet* är mycket välkommen och kommer knappast att bli överspelad i närtid, så som tidigare läroböcker i medeltidsarkeologi har blivit av nya rörelser inom ämnet. Som lärobok är den lätt att läsa och man får mycket ny och stimulerande kunskap och tankeväckande reflexioner. Den rekommenderas varmt.

Jes Wienberg

Lunds universitet
LUX, Institutionen för arkeologi
och antikens historia
Box 192, SE-221 00 Lund
jes.wienberg@ark.lu.se